

НАШЕТО НАРОДНО ЧИТАЛИЩЕ

(поява и развитие до наши дни)

Нашето народно читалище е самобитна рожба на възродения и жаден за просвѣта български духъ отъ предосвободителната епоха. То поникна при една широка народопросвѣтна работа по села и градове, ръководена въ училищата и отъ църковнитѣ амвони. Духътъ на нашето възраждане бѣ вече овладѣлъ широко психиката на българския народъ, особено нашитѣ еснафи, занаятчи и търговци. Семето на просвѣта, посѣто и грижливо пазено отъ българскитѣ царе, патриарси и книжовници, решително и планомерно тѣпкано и унищожавано отъ гръцкото духовенство и официалната турска власть съ вѣкове, бѣ запазено и то буйно се разраства. Зовътъ на Паисий Хилендарски, тъй смѣло изразенъ въ неговата „Історія славеноболгарская“, възродилъ духа на българина, вдѣхналъ му вѣра въ неговото славно минало и крепка надежда за свѣтло бъдаще. Чудодейна е била силата и влиянието на тая книга, иначе лишена отъ научни достоинства; тя запалила искрата на българското самосъзнание и изобщо на българската мисль; тя е вдѣхнала идеята за духовна свобода и национално обособяване.

Дѣлото на Паисия, неговитѣ идеи бързо се подемаатъ отъ плеада идеалисти и родолюбци, които се отдаватъ въ пълна и безгранична служба на българския народъ. Въ началото на 19-тия вѣкъ изпѣква вече дѣлото на голѣмия българолюбецъ и бележитъ славянинъ Юрий Венелинъ, благородния български историографъ. Въ 1835 година се открива първото така наречено взаимно училище въ гр. Габрово; то е било първото българско училище, наредено по образецъ на европейскитѣ училища, и създадено съ срѣдствата на голѣмия родолюбецъ Вас. Евст. Априловъ. Примѣрътъ на Априловъ много скоро бива последванъ отъ други наши родолюбци: търговци и еснафски сдружения, които основаватъ и откриватъ училища въ роднитѣ си градове. Подготвятъ се учители за тия училища. Много борби и жертви сж дадени, за да се утвърди българското училище; мнозина отъ учителитѣ сж били преследвани, сждени, заточавани главно поради особената дейностъ на гръцкитѣ духовни представители, които сж водили систематична борба противъ дѣлото на българското училище и българския езикъ. Духътъ на българския народъ не отпадалъ; въпрѣки голѣмитѣ жестокости, на които сж били подложени мнозина отъ учителитѣ, българското училище се наложило, гръцкитѣ училища последователно се затворили и гърцизмътъ е билъ основно разклатенъ. Българското училище се наложило, преди да имаме български народъ признатъ като отдѣленъ отъ гръцкиятъ, преди да имаме самостоятелна българска община. Бързо поникватъ български училища по градове и села. Петнадесетъ години следъ откриването на Габровското училище, въ България (Мизия), Тракия и Македония се наброяватъ къмъ 80 български